

MIRELA TĂRĂBÎC

**ASPECTE PRIVIND INSTAURAREA COMUNISMULUI
ÎN BANAT (1945-1965)
REFLECTATE ÎN MEMORIA COLECTIVĂ**

Editura Eurostampa

Timișoara, 2019

CUPRINS

Introducere	7
Cap. I. Impunerea ideologiei comuniste în România. Alegerile electorale din 19 noiembrie 1946 din Banat în memoria colectivă	13
1.I. Situația politică din România în preajma alegerilor electorale din anul 1946. Pregătirea alegerilor electorale	16
2.I. Desfășurarea campaniei electorale. Manipularea și falsificarea alegerilor electorale din 1946	26
3.I. Desfășurarea alegerilor electorale din 19 noiembrie 1946	55
Cap. II. Mișcarea de rezistență anticomunistă din Banat	69
1.II. Organizarea mișcării de rezistență anticomunistă pe teritoriul României	70
2.II. Mișcarea de rezistență armată aticomunistă din Munții Banatului	86
3.II. Mișcarea de rezistență anticomunistă din Câmpia Banatului	118
Cap. III. Colectivizarea agriculturii în mediul rural bănățean și memoria colectivă	141
1.III. Colectivizarea agriculturii în mediul rural bănățean (1949 - 1953)	144
2.III. Colectivizarea agriculturii în mediul rural bănățean (1954 - 1956)	163
3.III. Colectivizarea agriculturii în mediul rural bănățean (1957 - 1962)	170
Cap. IV. Alegerile electorale martie 1948 și consecințele acestora. Ecouri bănățene	179
1.IV. Organizarea și desfășurarea alegerilor electorale din 28 martie	181
2.IV. Consecințele alegerilor electorale din anul 1948	188
Cap. V. Aspecte din viața administrativă și politică a Banatului (1949 - 1965)	229
1.V. Fenomenul deportărilor în Banat	231
2.V. Caracteristici ale vieții politice și economice bănățene din timpul guvernării lui Gheorghe Gheorghiu – Dej	253

Cap. VI. Instituțiile de cultură din Banat și cenzura comunistă	259
1.VI. Mass – media și activitatea literară în Banat după instaurarea comunismului	260
2.VI. Activitatea Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al județului Timiș – Torontal	267
3.VI. Viața muzical – artistică din Banat în anii totalitarismului	272
Concluzii	281
Anexe	289
Bibliografie	333

Introducere

Transformările de ordin politic, economic și cultural care au avut loc începând cu anul 1990, în România, înlăturarea de la putere a regimului comunist și instaurarea unui regim democratic, toate acestea au făcut posibilă cercetarea celei mai grele perioade din istoria recentă a țării noastre, perioada totalitară. După evenimentele din decembrie 1989, reconstituirea faptelor istorice contemporane sau imediate a devenit o prioritate pentru istorici, motiv pentru care au apelat la o diversitate de surse scrise, dar și nescrise sau nonclasice. Astfel, pe lângă folosirea surselor documentare sau narative scrise, aceștia au apelat la mărturiile participanților la diferite evenimente care, prin relatările lor, au putut aduce informații substanțiale despre ceea ce noi astăzi numim istorie trăită.

Teza de doctorat este structurată în șase capitole: Capitolul I. Impunerea ideologiei comuniste în România. Alegerile electorale din 19 noiembrie 1946 din Banat în memoria colectivă; Capitolul II. Mișcarea de rezistență anticomunistă din Banat; Capitolul III. Colectivizarea agriculturii în mediul rural bănățean și memoria colectivă; Capitolul IV. Alegerile electorale din 1948 și consecințele acestora; Capitolul V. Aspecte din viața administrativă și politică a Banatului (1949-1965) și Capitolul VI. Instituțiile de cultură din Banat și cenzura comunistă. În aceste capitole sunt prezentate și analizate cele mai importante evenimente din perioada (1945-1965) care fac referire directă la instaurarea comunismului în Banat și care, au marcat în mod nefast destinul a generații de români.

Deoarece subiectul tezei de doctorat ține de domeniul istoriei orale, pe lângă sursele documentare, scrise, am folosit și surse orale făcând astfel apel la memoria participanților, direcți sau indirecti, la evenimentele care au influențat viața politică, economică, socială și culturală a Banatului în perioada sus menționată.

Istoria instaurării regimului comunist în țara noastră, constituirea noii puteri, colectivizarea, naționalizarea, deportările, arestările, închisorile, viața ecleziastică, constituirea „noii” elite etc. au devenit subiecte de istorie orală. Sursele orale privite ca istorie trăită pot fi alternative sau complementare la sursele istorice clasice. În zilele noastre a face apel la memoria individuală sau colectivă este un lucru foarte important dar și foarte urgent, deoarece timpul trece foarte repede, martorii dispar, și nu în ultimul rând memoria însăși suferă anumite distorsiuni sau alterări.

Parafrazându-l pe Jacques Le Goffe, memoria individuală sau colectivă are menirea de a salva trecutul în ideea în care acesta servește prezentului și viitorului și nicidecum de a îndemna la ură sau răzbunare. Memoria trebuie să fie selectivă și pusă în slujba dreptății, fără a deveni prizonieră a trecutului.

Apelul la memoria individuală sau colectivă este important, cu atât mai mult cu cât discursul istoric în timpul dictaturii comuniste a fost alterat. Din acest motiv

recuperarea memoriei devine esențială. Istoriografia din diferite state capitaliste ne indică un interes deosebit pentru istoria orală deoarece ea este considerată a fi un important mijloc de recuperare a trecutului, în special în acele țări în care regimurile totalitare au recurs la falsificarea istoriei, a memoriei colective.

Istorici de seamă, precum M. Finley, Pierre Chaunu, E. Renan, H. Bergson etc. au pus un mare accent pe memorie ca instrument de fixare, sistematizare, analiză și reconstrucție a datelor din trecut. Pentru orice comunitate recuperarea trecutului este esențială deoarece orice națiune se formează în jurul unei memorii colective care trebuie întreținută și cultivată.

Pentru H. Bergson memoria reprezintă piatra unghiulară a oricărei psiche, iar pentru E. Renan aceasta era privită ca un plebiscit cotidian. Mihail Kogălniceanu, la rândul său, afirma că fără un exercițiu permanent al memoriei suntem condamnați la o copilărie perpetuă. În cadrul acelor comunități aflate sub o anumită dictatură, unde teroarea, manipularea, amenințarea au devenit ceva „normal” și „obișnuit”, memoria colectivă a suferit distorsiuni. Cu alte cuvinte, acolo unde partidul-stat și-a impus autoritatea asupra societății civile, memoria colectivă a suferit mutații.

Pierre Chaunu afirma că „la început a fost memoria”, și că „a cunoaște înseamnă de fapt a-și aminti”, iar orice criză reprezintă „o maladie a memoriei”. Pentru istoricul francez, memoria este cea care deține „taina identității noastre, pe care trebuie să se sprijine orice efort cognitiv, dacă a cunoaște presupune, în sens platonice a-și aminti”. Din acest motiv, pentru Chaunu istoria-istorie devine „un revelator al gândirii colective”. Când face referire la rolul memoriei în recuperarea trecutului, autorul francez se referă nu doar la memoria ontologică, ci și la cea istorică care are capacitatea de a scoate la lumină și a pune în valoare evenimente petrecute înaintea noastră.

Jean Depluvrez, susține că memoria este singura care deține amintiri, care nu sunt altceva decât mase de informații, pe care ea, memoria, este abilitată să le sintetizeze. Autorul atrage atenția asupra faptului că memoria se încarcă repede și chiar se uită, ea înșeală, corectează și chiar moare motiv pentru care trebuie protejată prin intermediul scrisului și a suporturilor audio-video. Scrisul oferă acces ușor la memoria orașului sau regiunii, afirmă Depluvrez, în timp ce imaginea și sunetul permit chiar o mai bună aprofundare a realităților dispărute.

Tvetan Todorov, în lucrarea *Abuzurile memoriei* precizează că regimurile totalitare din sec. al XX –lea, asemenea altor regimuri tiranice din trecut au recurs la ștergerea memoriei, dar spre deosebire de acestea din urmă, cele din sec. al XX-lea și-au impus monopolul asupra informației, a comunicării și, nu în ultimul rând asupra memoriei. Când vorbim despre ștergerea memoriei ne referim de fapt la înlăturarea, cosmetizarea, distorsionarea sau transformarea adevărului. Drept exemple pot fi luate următoarele: rescrierea istoriei de fiecare dată când se schimba conducerea statului; distrugerea unor documente, a fotografiilor sau trunchierea acestora etc.

Istoria comunismului demonstrează că apariția și dezvoltarea acestei ideologii a fost posibilă în anumite contexte social-istorice specifice. Din acest motiv, Rusia țaristă, cu o structură feudal-agrară, lipsită de tradiții industrialist-capitaliste și liberale, a fost matricea generatoare a bolșevismului, tocmai pentru că aici s-au întâlnit condițiile cele mai prielnice nașterii comunismului: tradiția cultului puterii țariste,

etatist-birocratice, absența societății civile capabile de dezvoltare economică și emancipare politică, înapoierea civic-politică a maselor însoțită, în schimb, de predispoziția acestora spre ideologie, credință, fanatizare.

Dacă în forma marxistă, socialismul revoluționar nu era încă totalitarism comunist, deși existau anumite premise (teoria luptei de clasă, a revoluției, dictatura proletariatului etc.), leninismul însă reprezintă placa turnantă a socialismului revoluționar marxist spre comunism, iar stalinismul marchează desăvârșirea instituțional-birocratică și ideologică a acestui proces. Revoluția socialistă într-o țară înapoiată, saltul direct din feudalism peste capitalism, piața liberă și democrația parlamentară nu duc la socialismul văzut ca emanația societății civile, ci la pseudosocialism, la o societate comunizată, dominată de partidul unic.

Utopia comunismului, credința în construirea unei societăți și a unui om de tip nou, pe ruinele societății civile ale moralei și religiei, s-a dovedit periculoasă prin puterea ei de seducție la popoarele slab dezvoltate pe linia capitalismului și democrației liberale, și tragică prin consecințele ei falimentare, antiumane și antisociale.

Despre adepții comunismului, Stelian Tănase afirma că „tipologic, comuniștii sunt rebeli primitivi, amestec de sectanți mistici, briganzi, clan mafiot și proscriși. Clandestinitatea, închisorile, exilul au constituit mediul formării lor. Această experiență a determinat cele mai multe din deciziile acestei generații de militanți ca „patern”-uri formatoare, trebuie să adăugăm, pentru a întregii matricea elitei comuniste, ideologia marxist-leninistă, în forma ei stalinistă cu dogmatism, subordonare și disciplină cazonă, cultul partidului și al șefului lui (...).

Ei au încercat să depășească condiția periferică printr-o cuprindere universalistă, care-și refuza dimensiunea locală limitată în timp. Neaparținând comunității naționale românești, ei s-au refugiat într-o mișcare revoluționară tentaculară, aparținând unei conspirații cu ambiții mondialiste ai cărei agenți locali sunt.”

Orice ideologie, afirmă Lucian Boia, este susceptibilă de a fi tratată și analizată ca mitologie, și aceasta deoarece nici uneia nu îi lipsește o anumită doză de încărcătură mitologică. Mitologia comunistă a fost în același timp deterministă și voluntaristă, libertară și totalitară, democratică și elitistă, internaționalistă și naționalistă, structurală și evenimentială la nivelul discursului istoric.

Deși ideologia comunistă susține că masele sunt cele care fac istoria, iar comunismul este creat de acestea și pentru binele acestora, totuși reprezentantul lor este partidul unic al cărui exponent este liderul său, fapt care încalcă principiul democratic.

Istoriografia comunistă a fost la rândul ei de două feluri: structurală, adică redusă la o schemă abstractă și evenimentială, cu accente profund naționaliste.

Într-o societate comunistă, „omul nou”, omul de tip sovietic, trebuia să fie fidel partidului unic și liderului său. În acest sens, personajele principale, adevărați piloni de susținere ai regimului totalitar, erau: muncitorul (exponentul luptei proletariatului și cel care contribuia la creșterea productivității); femeia sovietică (lucra în toate domeniile și era: mamă, tractorist, soldat etc.); copilul sovietic (simboliza viitorul țării și de mic era responsabilizat în calitate de șoim al patriei, pionier, utecist); soldatul (apărător al patriei și fidel conducătorului iubit); savantul (prin activitatea științifică asigura viitorul comunismului); activistul de partid

(personaj îndoctrinat cu ideologia comunistă și care avea menirea de-a o impune la rândul său) etc.

Dintre miturile recunoscute de ideologia comunistă dar și de către criticii acesteia amintim: mitul destinului colectiv, mitul uniformizării, mitul servituții involuntare. În România, regimul comunist a fost prezentat în termeni holiști care au stat la baza tuturor discursurilor oficiale: partidul, poporul, proletariatul, clasa muncitoare, societate socialistă, „democrație populară” etc.

Cât privește istoria comunismului în România, precizăm că, la 8 mai 1921, a luat ființă Partidul Comunist Român, principalul instrument politic folosit de U.R.S.S. în spațiul românesc. În 1923, prin preluarea tezei Cominternului privind problema națională și dreptul la autodeterminare (elaborate de Buharin), s-a realizat atragerea în rândurile comuniștilor, a factorilor ostili actului de la 1918. În aceste condiții, guvernul liberal condus de Ionel Brătianu a decis eliminarea comuniștilor din viața politică.

Partidul Comunist Român și-a continuat activitatea în ilegalitate sau în exil, la Moscova, acționând împotriva intereselor fundamentale ale poporului român. Partidul era într-o continuă pierdere de aderenți, de la 4000 de membri anunțați la Congresul din 1921, la cca. 500 în 1923, respectiv 1000 în 1944, când P.C.R. a reintrat în legalitate. Recunoașterea Partidului Comunist Român s-a produs, practic, înainte de 23 august 1944, odată cu aderarea la Blocul Național Democrat, la 20 iunie 1944, când Lucrețiu Pătrășcanu, Petre Constantinescu-Iași și Vasile Bâgu semnavu protocolul B.N.D., în calitate de reprezentanți ai partidului.

Un alt efect al actului de la 20 iunie 1944 consta în evadarea lui Gheorghe-Gheorghiu Dej, care era închis din anul 1933 la Târgu Jiu, împreună cu Gh. Apostol, Chivu Stoica și Alexandru Drăghici. Acțiunea a fost condusă de Emil Bodnăraș, revenit clandestin în țară, în noaptea de 9/10 august 1944.

Actul de la 23 august 1944 a propulsat Partidul Comunist Român în guvern, Lucrețiu Pătrășcanu a devenit ministru fără portofoliu și interimar la justiție.

În elita Partidului Comunist Român s-au confruntat, de la început, două curente: intern și extern, ierarhia fiind stabilită abia cu ocazia Conferinței Naționale din octombrie 1945. Din prima categorie fac parte cei rămași în țară, printre aceștia se remarcă Lucrețiu Pătrășcanu, fiul lui D.D. Pătrășcanu, cu studii în Germania, dar, se pare, neagreat de Kremlin; Gheorghe-Gheorghiu Dej, născut la 8 noiembrie 1901 la Bârlad, fiul muncitorului Gh. Tănase, arestat în 1933 și condamnat la 12 ani de închisoare, un susținător al metodelor staliniste în România; Constantin Pârvulescu, care un timp, după eliminarea lui Ștefan Foriș la 4 aprilie 1944 a semnat în calitate de secretar al P.C.R.; Teohari Georgescu, născut la 31 ianuarie 1908, arestat în 1944, Chivu Stoica, Gh. Apostol, I.Gh. Maurer, E. Bodnăraș.

Din a doua categorie fac parte grupul Ana Pauker, Vasile Lupu, venit odată cu armata sovietică. Ana Pauker a desfășurat o activitate antinațională între cele două războaie mondiale. S-a născut la 13 decembrie 1893 la Codăești-Vaslui. Implicată în procesul de la Craiova, din 1936, a fost condamnată la 10 ani de închisoare, din care a efectuat doar patru ani, plecând apoi în U.R.S.S., în urma unui aranjament între Moscova și București. Vasile Luca, secui de origine, s-a născut în 1898, în jud. Trei Scaune. A fost deputat la Cernăuți între anii 1940-1941, în timpul ocupației sovietice

în Nordul Bucovinei, prilej cu care a sprijinit acțiunea de deportare a românilor din provincie, fiind recompensat cu gradul de maior în Armata Roșie.

Liantul dintre cele două acțiuni, dincolo de lupta acerbă pentru putere care le-a separat, a fost efortul conjugat în vederea îndeplinirii planului de stalinizare a României.

După 23 august 1944, P.C.R. s-a dovedit extrem de activ, folosind atât sigla proprie cât și pe cea a Frontului Național Democrat pe care l-a creat. Situația internă și propaganda de stânga a dat unele roade, la început, mai ales în rândurile proletariatului: „Muncitorii se organizează, sunt mulțumiți, au salarii de 30.000-70.000 lei... Muncitorii înclină spre comunism, iar țărani spre P.N.Ț.”, consemna, în decembrie 1944, Raportul înaintat Ministerului de Interne de către Circumscripția Administrativă Timișoara.

Până în anul 1945 țărani n-au știut ce înseamnă ideologia comunistă și nici ce este un comunist. Din acest motiv, liderii P.C.d.R. au realizat repede necesitatea penetrării în forță în lumea satelor, fief tradițional al maniștilor. Pe lângă dinamizarea Frontului Plugarilor, propagandiștii au fost trimiși la țară și au activat pentru îmbunătățirea imaginii Partidului Comunist printre țărani. În anul 1945, de la tribuna Congresului Frontului Plugarilor, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirma: „P.C.d.R. a considerat Reforma agrară drept cheia de boltă a dezvoltării progresive a României”. După anul 1945, se constată o creștere spectaculoasă a membrilor Partidului Comunist Român, explicabilă prin dorința multora de a-și ascunde trecutul sau din oportunism, prea puțini au aderat din sinceritate.

Prin urmare, viața politică din România după 1945 se caracteriza prin: monopolul puterii impus de partidul unic; dictatura proletariatului; îngrădirea drepturilor cetățenești; „ascuțirea” luptei de clasă; lichidarea prin teroare a elitelor politice și culturale românești, și a partidelor istorice aflate în opoziție. Un rol important în elucidarea acestor evenimente îl deține și istoria orală care, așa cum afirma Smaranda Vultur în lucrarea *Istorie trăită - Istorie povestită. Deportarea în Bărăgan, 1951-1956*, pe lângă sursele narative scrise face apelul la memoria participanților la evenimente, a martorilor de azi, care sunt de fapt victimele de ieri.